

Wiad. entomol.	30 (1): 31-36	Poznań 2011
----------------	---------------	-------------

Dwa gatunki Clambidae (Coleoptera) nowe dla Polski

Two species of Clambidae (Coleoptera) new for Poland

Paweł JAŁOSZYŃSKI¹, Andrzej MELKE², Lech BUCHHOLZ³

¹Muzeum Przyrodnicze Uniwersytetu Wrocławskiego, ul. Sienkiewicza 21, 50-335 Wrocław;
e-mail: scydmaenus@yahoo.com

²Św. Stanisława 11/5, 62-800 Kalisz; e-mail: kusak@op.pl

³Pracownia Naukowo-Badawcza Świętokrzyskiego PN, ul. Suchedniowska 4,
26-010 Bodzentyn; e-mail: ampedus@poczta.onet.pl

ABSTRACT: Two rare species of Clambidae (Coleoptera) are reported for the first time to occur in Poland: *Clambus lohsei* MEYBOHM and *C. pallidulus pallidulus* REITTER. Specimens have been collected in the Świętokrzyskie Mts., southern Poland.

KEY WORDS: Coleoptera, Clambidae, *Clambus*, Poland, new record, faunistics.

Niewielka rodzina Clambidae reprezentowana jest w Europie przez trzy rodzaje, obejmujące około trzydzieści gatunków (LÖBL 2006). Z tej liczby dwadzieścia dwa gatunki należą do rodzaju *Clambus* FISCHER VON WALDHEIM, 1821, jednak zaledwie osiem z nich odnaleziono dotychczas w Polsce (BURAKOWSKI i in. 1983). *Clambus armadillo* (DE GEER, 1774), *C. pubescens* REDTENBACHER, 1849 i *C. punctulum* (BECK, 1817) należą do częściej spotykanych przedstawicieli tej rodziny, natomiast *C. evae* ENDRÖDY-YOUNGA, 1960, *C. minutus* (STURM, 1807), *C. nigrellus* REITTER, 1914, *C. nigriclavus* STEPHENS, 1835 oraz *C. gibbulus* (LECONTE, 1850) [= *C. radula* ENDRÖDY-YOUNGA, 1960] znane są z kilku lub zgoła wręcz z pojedynczych stanowisk w naszym kraju (BURAKOWSKI i in. 1983).

Te bardzo drobne chrząszcze, stosunkowo trudne do odłowienia, preparowania i oznaczania, nie są zbyt popularną grupą wśród krajowych koleopterologów i dotychczas nie doczekały się syntetycznych opracowań w języku polskim. Zarówno dorosłe Clambidae jak i ich larwy odżywiają się zarodnikami pleśni; napotkać je można w ściółce leśnej, gnijących szczątkach roślinnych (np. w stogach siana), mchach czy wilgotnym próchnie. W naszym kraju odławia się te chrząszcze niezbyt często i zwykle w pojedynczych egzemplarzach, a metodami dającymi najlepsze wyniki są przesiewanie odpowiednich substratów oraz pułapki ekranowe. Podstawowymi dziełami pozwalającymi oznaczać gatunki występujące oraz możliwe do odnalezienia w Polsce pozostają prace ENDRÖDY-YOUNGI (1960, 1971, 1998), z zastrzeżeniami i uzupełnieniami podanymi poniżej.

Środkowoeuropejskie gatunki z rodzaju *Clambus* osiągają 0,9–1,8 mm długości i charakteryzują się bardzo specyficznym kształtem i budową ciała, umożliwiającymi zwijanie się w zwartą kulkę, ze schowanymi odnóżami i czułkami. W takiej pozycji chrząszcze te zwykle giną zatrute octanem etylu i ich preparowanie wymaga pewnej wprawy. Cechy ważne dla identyfikacji gatunków znajdują się zarówno na grzbietowej, jak i brzusznej stronie ciała, co dodatkowo komplikuje naklejanie tak drobnych okazów na kartoniki. Ponadto część gatunków cechuje pewna zmienność wielkości ciała i ubarwienia. Podstawową metodą identyfikacji jest badanie samczych narządów kopulacyjnych. Oznaczanie jest jednak utrudnione przez możliwość zawlekania Clambidae spoza Europy, wraz z substratami, w których żyją. Na naszym kontynencie takim gatunkiem jest *Clambus simsoni* BLACKBURN, 1902, pierwotnie opisany z Regionu Australijskiego, później odkryty w południowej Afryce, a następnie zawleczony do Austrii, Francji, Wielkiej Brytanii, Niemiec i Szwecji (ENDRÖDY-YOUNGA 1998; LÖBL 2006). Co więcej, niedawno opisano nowy gatunek z okolic Hamburga: *C. lohsei* MEYBOHM, 2004. Te dwa gatunki można na podstawie cech zewnętrznych pomylić z występującym w Polsce *C. pubescens*. Z tych powodów trudno realnie podsumować rozmieszczenie Clambidae w naszym kraju bez gruntownej weryfikacji oznaczeń okazów dowodowych, na których opierały się wcześniejsze doniesienia. Jedynie materiały z dużych polskich muzeów wykorzystane w monografii palearktycznych przedstawicieli rodzaju *Clambus* (ENDRÖDY-YOUNGA 1960) można uznać za sprawdzone.

Poniżej podajemy stanowiska dwóch nowych dla Polski gatunków rodzaju *Clambus*. Okazy dowodowe zdeponowane są w kolekcji pierwszego autora; materiały pochodzą z pułapek feromonowych IBL-2 (typu przegrodowego), w których zastosowano feromon „Trypodor” (przywabiający korniki z rodzaju *Trypodendron* STEPH.). Materiał odłowiony w pułapki wykładane w Świę-

tokrzyskim PN (poza obszarami ochrony ścisłej) w celach prognostycznych, poddawany jest analizie w ramach realizowanego w Parku monitoringu podstawowych gatunków korników i fauny towarzyszącej.

Clambus pallidulus pallidulus REITTER, 1911

- Góry Świętokrzyskie: Świętokrzyski Park Narodowy, obwód ochronny Chełmowa Góra – Las Serwis-Dąbrowa (EB03), oddziały 2c i 5c, 15–29 V 2009 – 2 exx., leg. S. KUROŚ et L. BUCHHOLZ; obwód ochronny Podgórze (DB94), oddział 60a, 13 V – 1 VI 2009 – 1 ex., 1–16 VI 2009 – 1 ex., leg. P. BOREK et L. BUCHHOLZ; obwód ochronny Święty Krzyż (EB03), oddział 78c, 2–15 VI 2009 – 1 ex., leg. P. MIERNIK et L. BUCHHOLZ.

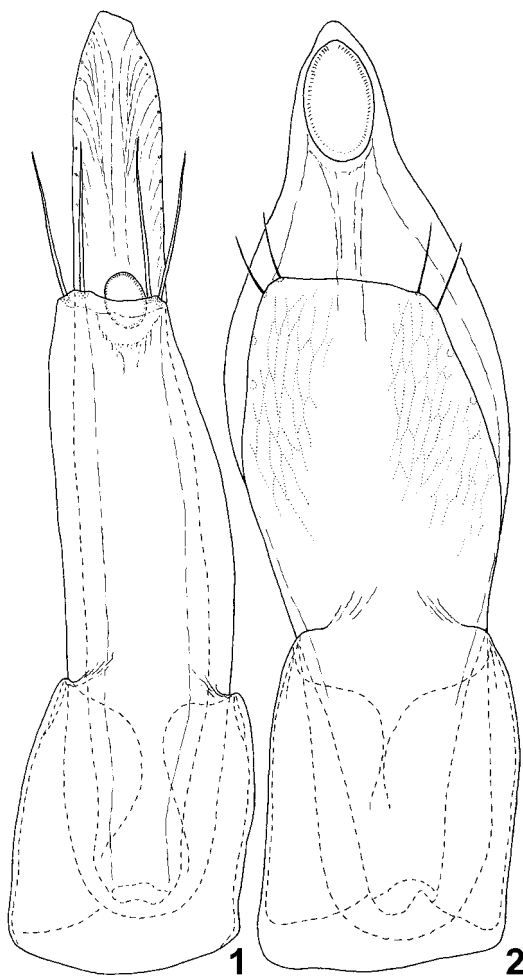
Gatunek ten należy do grupy charakteryzującej się bardzo krótkim i skąpym owłosieniem górnej powierzchni ciała, która obejmuje większość środkowoeuropejskich przedstawicieli rodzaju *Clambus*. Porównanie serii okazów pozwala łatwo dostrzec różnice pomiędzy poszczególnymi gatunkami tego kompleksu, jednak oznaczenie pojedynczych okazów za pomocą dostępnych kluczy (ENDRÖDY-YOUNGA 1960, 1971) może sprawiać duże trudności. Wynika to nie tylko z niejednoznaczności niektórych cech kluczowych, ale też z mało precyzyjnych, zbyt uproszczonych rysunków aparatów kopulacyjnych zamieszczonych w tych opracowaniach. Przy oznaczaniu należy brać pod uwagę cały zespół cech, włączając w to wielkość ciała. *Clambus pallidulus* jest przeciętnie większy od stosunkowo pospolitego u nas *C. punctulum* oraz od bardzo rzadkich *C. gibbulus* i *C. evae*. Od wszystkich pozostałych gatunków tej grupy, występujących lub możliwych do odnalezienia w Polsce, *C. pallidulus* różni się bardzo krótkim owłosieniem nadustka. Zdarzają się jednak okazy z wytartymi włoskami, co może prowadzić do błędnych oznaczeń. Budowa aparatu kopulacyjnego samca (Ryc. 1) jest unikalna i umożliwia jednoznaczną identyfikację. *Clambus pallidulus pallidulus* znany był dotychczas z Bałkanów, Węgier, Włoch, Szwajcarii, Niemiec, Holandii, Danii, Wysp Brytyjskich, Szwecji oraz Izraela; podgatunek *Clambus pallidulus shinto* ENDRÖDY-YOUNGA występuje w Japonii (LÖBL 2006).

Clambus lohsei MEYBOHM, 2004

- Góry Świętokrzyskie: Świętokrzyski Park Narodowy, obwód ochronny Chełmowa Góra – Las Serwis-Dąbrowa (EB03), oddział 6a, 15–29 V 2009 – 1 ex., leg. S. KUROŚ et L. BUCHHOLZ.

Gatunek ten został niedawno opisany na podstawie dwunastu okazów, odłowionych w czepak samochodowy w okolicach Hamburga (MEYBOHM 2004). Od tego czasu w literaturze pojawiła się tylko jedna wzmianka o ko-

lejnym stanowisku *C. lohsei*, znajdującym się w Saksonii (KLAUSNITZER i in. 2009). *Clambus lohsei* należy do grupy gatunków o długim i gęstym owłosieniu górnej strony ciała. W szeroko pojętej Europie Środkowej kompleks ten reprezentują ponadto *C. armadillo*, *C. pubescens*, *C. pilosellus* REITTER oraz *C. simsoni*. *Clambus armadillo* oraz *C. pilosellus* różnią się od pozostałych

Ryc. 1, 2. Edeagus w rzucie brzuszny. 1 – *Clambus pallidulus pallidulus* REITTER, 2 – *Clambus lohsei* MEYBOHM

Figs. 1, 2. Aedeagus in ventral view. 1 – *Clambus pallidulus pallidulus* REITTER, 2 – *Clambus lohsei* MEYBOHM

gatunków drobnym punktowaniem wierzchołkowej części pokryw, podobnym do rzeźby pozostałej ich powierzchni. *Clambus pubescens*, *C. simsoni* i *C. lohsei* mają wierzchołki pokryw punktowane bardzo gęsto. Zewnętrzne cechy pozwalające rozróżnić te trzy gatunki podane są w pracy MEYBOHMA (2004), jednak są one dość subtelne. Zbadanie aparatów kopulacyjnych jest w tym przypadku najlepszą metodą identyfikacji; edeagus *C. lohsei* (Ryc. 2) jest bardzo charakterystyczny i niemożliwy do pomylenia z żadnym innym gatunkiem.

Podziękowania

Dziękujemy Heinrichowi MEYBOHMOWI, Lechowi BOROWCOWI, Daniełowi KUBISZOWI, Markowi BOROWCOWI i Szymonowi KONWERSKIEMU za pomoc w skompletowaniu literatury lub sprawdzeniu danych faunistycznych dotyczących Clambidae.

SUMMARY

Two species of Clambidae (Coleoptera) are reported to occur in Poland for the first time, both collected in the Świętokrzyskie Mts.: *Clambus lohsei* MEYBOHM from protective district Chełmowa Góra (Serwis-Dąbrowa forest) and *Clambus pallidulus pallidulus* REITTER from protective districts Chełmowa Góra (Serwis-Dąbrowa forest), Podgórze and Święty Krzyż. All collecting sites are localized within the Świętokrzyski National Park. *Clambus lohsei* has been known so far only from Germany and the Polish finding significantly extends the known range of this very rare species. Comments on Polish species of *Clambus* and notes on identification are given; aedeagi of *C. lohsei* and *C. pallidulus* are illustrated.

PIŚMIENICTWO

- BURAKOWSKI B., MROCZKOWSKI M., STEFAŃSKA J. 1983: Chrząszcze Coleoptera – Scarabaeoidea, Dascilloidea, Byrrhoidea i Parnoidea. Kat. Fauny Pol., Warszawa, XXIII, 9: 1-194.
- ENDRÖDY-YOUNGA S. 1960: Monographie der Palaearktischen Arten der Gattung *Clambus* (Col. Clambidae). Acta zool. Acad. Sci. Hungar., 6: 257-303.
- ENDRÖDY-YOUNGA S. 1971: Familie Clambidae. [W:] FREUDE H., HARDE K. W., LOHSE G. A. (red.): Die Käfer Mitteleuropas. Bd. 3. Spektrum Akademischer Verlag, Heidelberg: 268-270.
- ENDRÖDY-YOUNGA S. 1998: Familie Clambidae. [W:] LUCHT W., KLAUSNITZER B. (red.): Die Käfer Mitteleuropas. Bd. 15. Spektrum Akademischer Verlag, Heidelberg: 234-235.

- KLAUSNITZER B., BEHNE L., FRANKE R., GEBERT J., HOFFMANN W., HORNIG U., JÄGER O., RICHTER W., SIEBER M., VOGEL J. 2009: Die Käferfauna (Coleoptera) der Oberlausitz. Entomol. Nachrichten und Berichte, Beiheft 12., Dresden. 252 ss.
- LÖBL I. 2006: Family Clambidae FISCHER VON WALDHEIM, 1821. [W:] LÖBL I., SMETANA A. (red.): Catalogue of Palaearctic Coleoptera, vol. 3. Apollo Books, Stenstrup. 690 ss.
- MEYBOHM H. 2004: *Clambus lohsei* n. sp. aus der Umgebung von Hamburg (Coleoptera, Clambidae). Ent. Blätter, **100**: 13-18.